

“Estimat botxí meu”

La poetessa Rosa Leveroni (Barcelona, 1910-1985) és considerada una de les veus femenines més remarcables del segle XX. El seu gran amor –clandestí– va ser Ferran Soldevila.

Li deia que era el seu botxí i el seu infern, però també el seu amor. Així s'adreçava Rosa Leveroni a Ferran Soldevila. La correspondència bescanviada entre la poetessa i l'historiador conforma el volum 'Cartes d'amor i d'exili', publicat per Viena Edicions a cura d'Abraham Mohino i Enric Pujol.

Amb l'encapçalament “Estimat botxí meu”, l'ex-estudiant diu a qui va ser el seu professor, un dia del mes d'agost del 1938: “Haig d'escriure't perquè sóc terriblement desgraciada. Tinc por, tinc una por enorme, tinc por d'haver perdut la teva miqueta d'amor.”

El professor només li podia donar una miqueta d'amor perquè era casat i no pensava que l'amant devota pogués substituir la mare del seu fill. L'estimat professor i botxí era l'historiador Ferran Soldevila (Barcelona, 1894-1971). I l'amant devota era la poetessa Rosa Leveroni (Barcelona, 1910-1985).

Fa vuit anys que es relacionen i que s'escriuen quan li confessa el seu patiment.

La relació comença la tardor del 1930. El curs 1930-31 Rosa Leveroni es fa estudiant de l'Escola de Biblioteccàries de Barcelona on Ferran Soldevila imparteix l'assignatura d'història de Catalunya.

Ella té llavors 20 anys i ell, 36. Ella serà l'admiradora i ell, l'idolatrada. L'estudiant s'enamora del mestre amb una volubilitat gairebé d'adolescent, seduïda per l'encant intel·lectual de l'historiador, persona d'una gran cultura humanística.

Malgrat el distanciament generacional i les reserves que de bon inici manifesta Soldevila envers l'enamorament de l'alumna, perquè en aquests moments ja és un home casat, progressivament hi cedeix, afalagat per la seva petita pretensió donjoanesca.

La llarga relació epistolar entre Ferran Soldevila i Rosa Leveroni –publicada per Viena Edicions a la nova col·lecció “La memòria dels dies”, a cura d'Abraham Mohino Balet i Enric Pujol Casademont, amb el títol *Cartes d'amor i d'exili*– completa la història d'aquest amor clandestí, ja descoberta gràcies a l'edició dels diaris personals de l'un i de l'altra.

La primera carta recollida, datada el 4 de novembre del 1933, és de Ferran Soldevila i se situa als preàmbuls de la història sentimental. La darrera és del juliol del 1969, escrita, també, per Soldevila.

El conjunt ara presentat és format per 203 cartes, 150 de les quals són testimonis de l'historiador i procedeixen

de la Biblioteca de Catalunya. Les altres 48 són de la poetessa i les conserva l'Arxiu Nacional de Catalunya.

La relació conformada per la correspondència publicada és intensa i voluble. Hi queden registrats els més diversos estats de la passió amorosa: des dels excessos de l'amor adolescent de la deixeblla enamorada, dels turmentosos trànsits de l'amor de lluny i de les pors inicials de Leveroni fins a la placidesa de l'amor consumat i acceptat en les seves limitacions per la dona madura; des de les distàncies prudents i rígides que imposa l'historiador al verb retut de l'amant i a l'abnegació generosa i cordial que ell mateix mostra en els moments difícils de l'expatriació o de la vellesa.

La carta més apassionada i dolorosa de la poetessa és la que anomena botxí el seu corresponsal. L'escriu el 12 d'agost del 1938, en plena guerra civil, però des d'una ciutat en pau, Montllúis.

La guerra, a més de les vacances i l'exili de Soldevila durant els primers anys de la postguerra, provoquen les separacions que les cartes miren de compensar.

"No saps, no", escriu Rosa Leveroni aquell 12 d'agost del 1938, "no sabràs mai com m'has fet patir sempre i com t'estimo, malgrat tot. No saps com estic plorant –i no és literatura– ara, pensant i imaginant tot el que no em dius i tot el que podries haver-me dit. Les teves lletres em semblen terriblement fredes, per no dir malignes".

La carta és extensa. Cal que l'amant conegui com l'angoixa el patiment que li ha causat. Li confessa tots els seus temors. Tem que el seu amor per ella, aquella "afecció pretèrita", sigui només un episodi. Si fos així, "em mataria".

Obre el seu cor de bat a bat a l'"amor meu, la meva delícia, el meu infern". Li demana que tingui compassió. Li pregunta si li podrà dir, obertament, una paraula de consol, si la por de comprometre's "podrà més en tu que el meu desesper".

Diu que li volia contar tot un munt de coses, però que no pot. "Avui només puc dir-te el meu trasbals i la meva pena. El meu amor i la meva ràbia, el meu desesper i la meva desesperança. Només puc dir-te que malgrat tot –i tu

ja ho saps prou, mala persona!– t'estimo."

Acaba de fer uns versos –que mai no es publicaran– tement que estava malalt. Li envia el poema. Acaba així: "Com sóc lluny de tu, amor meu,/ que lluny estic de la pàtria!/ La calma d'aquesta nit/ el neguit l'ha malmenada/ de tenir-te lluny de mi./ Sola, dins la meva cambra!"

Primera carta d'amor. La poetessa li havia enviat la seva primera carta d'amor només un any abans, el 10 de setembre del 1937, quan ja fa mesos que han esdevingut amants i han regu-

L'historiador i escriptor Ferran Soldevila (Barcelona, 1894-1971).

laritzat les seves relacions íntimes. Es dirigeix a ell com el seu "porcell", un porcell que "t'estima desesperadament amb totes les potències de l'ànima i del seu cos".

Li hauria volgut dir "tots els mots tendres que no he sabut ni sabré dir-te mai", però "tinc por que t'esgarrifaries: si la carta arribés a caure en mans alienes...!"

El to desinhibit d'aquesta primera carta d'amor s'explica pel fet que, del mes de maig ençà, la dona de Soldevila, Yvonne, i el fill, Gerard, se n'havien anat a França per estalviar-se les penes de la guerra i, per tant, no hi havia el perill d'intercepció del missatge.

La passió de la poetessa és molt intensa, durant la guerra. Especialment,

l'estiu del 37, que el passa a Cadaqués, Montllúis i Prada de Conflent, a casa dels seus cosins Hébrard.

Per carta, la passió que sent per Ferran Soldevila la fa extensible momentàniament al seu cosí Albert Hébrard. Amb el seu cosí, i també amb Ferran Soldevila, crea una segona correspondència amorosa, a través d'heterònims. Ella és Elizabeth Lyell. Ferran Soldevila, Alfred Stevenson i Albert Hébrard, Enric d'Homburg. Això li permet d'expressar de forma més oberta i intensa els seus sentiments.

Ara bé, quan un any més tard d'aquella primera carta d'amor, el dolor causat per la fredor de les cartes de Ferran Soldevila la porta a obrir el seu cor ferit, signa amb el seu nom, des de Montllúis, l'apassionada i intensa carta del 12 d'agost del 1938.

Alliberada de la carcassa de la prudència i de la formalitat, constaten Abraham Mohino i Enric Pujol, la carta del 12 d'agost del 1938 assoleix l'aire líric i directe de les lletres heteronímiques i se'ns ofereix, fet i fet, com una confessió.

Ferran Soldevila contesta la carta del 12 d'agost, al mateix temps de la "sisenal·la lletre d'Elizabeth Lyell", que sembla interessar-li més, i evita de fer cap referència al patiment de la seva amant.

El to del professor continua essent fred. És el to del mestre que s'adreça a l'alumna. Més que comentar el contingut, jutja el text de la carta personal. Dins el seu to i el seu gènere, li diu, no és inferior a les de Miss Lyell: hi veu només l'exercici literari.

També li jutja el poema. Li agraden sobretot els versos que no parlen d'ell. Els dos primers, "Els prats somien la neu/ sota la llum argentada...", li diu, han d'afegir-se "als millors del seu repertori" i en la resta "hi ha també coses belles, però barrejades amb d'altres adotzenades".

L'expressió poètica de la seva passió per ell té coses adotzenades!

La poetessa s'havia acostumat a posar en consideració de l'humanista els seus poemes, però en aquesta ocasió no en buscava el judici literari.

Mestratge poètic. Ferran Soldevila, mostren les cartes, és el primer destinatari de bona part de la poesia de Leveroni i el seu principal estimulador.

Muntatge amb algunes de les postals i les cartes que bescanviaren Rosa Leveroni i Ferran Soldevila. Es conserven a la Biblioteca de Catalunya i a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

I no es limita a llegir-los, sinó que es converteix en el seu crític més atent i decisiu.

El text d'una carta –del 27 de juliol del 1937– revela que Ferran Soldevila és la persona que suggereix a Rosa Leveroni l'arquitectura del seu primer llibre, *Epigrames i cançons* (1938), l'ordenació dels versos.

En aquesta carta, Ferran Soldevila li comenta que veu el recull com un llarg poema d'amor, ben travat i unitari.

Aquesta concepció, la del llibret com a poema unitari, diuen Abraham Mohino i Enric Pujol, n'implica una lectura

nova encara pendent, lectura que els estudiosos de la seva obra no han apreciat del tot, possiblement induïts per un títol massa genèric i vague que també desagradava a Soldevila, com diu al seu dietari.

Mai com ara no es farà evident, consideren els dos curadors del volum, la incidència grandíssima del mestratge i de l'ascendència de Ferran Soldevila sobre la poesia leveroniana, tant en el sentit de ser-ne el “detonant emotiu” i el disparador de l'escriptura, com en la condició de lector primer i primer crític.

“Probablement –escriuen–, tot i que és remarcable, ni la influència de Carles Riba, que ha estat portada sovint a col·lació a l'hora de valorar l'obra de Leveroni, té aquesta profunditat d'intervenció, que és d'un calat parell al que Josep Carner va exercir damunt el vers de Mercè Rodoreda.”

De manera similar, indiquen els dos curadors, emergeixen els interessos i les ocupacions de Ferran Soldevila com a literat i com a investigador. Aquesta darrera faceta, la de l'intel·lectual i la de l'historiador, ha estat la més estudiada i és la més coneguda. L'altra, la de literat, la de filòleg, la d'humanista, ha restat a l'ombra, malgrat la publicació dels seus dietaris. En aquest sentit, consideren, Ferran Soldevila encara és un escriptor a reivindicar i un crític literari considerable.

Una novel·la epistolar. *Cartes d'amor i d'exili*, consideren els seus dos editors, es pot llegir com una novel·la sentimental estructurada segons uns cànons de novel·la epistolar.

El periple amorós, amb les inesperades giragoneses, aquest viatge íntim, esperonat i alterat pel ressò de les contingències biogràfiques, permet de fer-ne aquesta lectura.

En virtut de l'efecte que produeix una correspondència llarga en el temps, hi trobem, diuen els editors, la línia conductora d'un argument que veiem construir-se gairebé amb les mateixes incògnites i amb la mateixa sorpresa o incertesa amb què el visquem els protagonistes, tot i que amb una perspectiva històrica i temporal que ells no tenien.

La textura és substancialment llibresca. I hi ha dos caràcters, dues personalitats, que es perfilen a cada línia, que a cada carta adopten una fesomia que ara s'enfosqueix i que ara es revela amb tota la seva grandesa o tota la seva misèria.

El volum, consideren Mohino i Pujol, és el producte fascinant d'una època marcada per les guerres, els exilis i una cruel postguerra, i el romanent sinuós de dues vides que conflueixen, teixit a força d'unions i desunions, d'encontres furtius i amb l'amor i la literatura com a poderosos eixos.

Lluís Bonada